povestiri orientale

(Nouvelles Orientales *cu titlul lor original, apărute în primă ediţie în 1937 şi publicate în versiune definitivă în 1963) reprezintă repovestirea (sau inventarea) unor legende aparţinînd ariei sud-est europene (Serbia, Grecia), Indiei sau lumii extrem-orientale (China, Japonia). Se vădeşte în ele puterea de a intui sufletul din adînc al altor lumi, străine de tradiţia Occidentului, o mare forţă narativă şi prestigiile unui stil desăvîrşit, amintind de* Trois contes *ale lui Flaubert. Citindu-le, nimeni nu va uita* Izbăvirea lui Wang-Fo, *un apolog taoist care ilustrază preeminenţa artei asupra vieţii trăite. Iar cititorului român,* Laptele morţii *îi va aduce surpriza de a regăsi, repovestită de o mare scriitoare franceză, legenda Meşterului Manole, preluată din tradiţia balcanică.*

LEI 1600

ISBN 973-28-0460-2

marguerite yourcenar

povestiri orientale

HUMANITAS

marguerite yourcenar / povestiri orientale

POVESTIRI ORIENTALE

MARGUERITE YOURCENAR (Marguerite de Crayencour), născută dintr-un tată francez și o mamă belgiancă, în 1903 (în același an cu Raymond Queneau, Raymond Radiguet și cu întemeierea Academiei și a premiilor Goncourt), a crescut în Franța, dar și-a petrecut viața mai mult în Italia, Elveția, Grecia și în sfîrșit în Statele Unite, unde s-a stabilit pe insula Mount Desert, pe coasta de nord-est, pînă la moartea ei, în 1987.

A scris romane (începînd cu *Alexis*, în 1929), nuvele (printre care *Nouvelles Orientales*, a căror versiune definitivă este din 1963), eseuri (*Sous Bénéfice d'inventaire*, 1962), piese de teatru, a tradus, printre altele, poeziile lui Cavafis și *Valurile* Virginiei Woolf), și-a publicat, începînd cu 1974, memoriile (*Souvenirs pieux, Archives du Nord, Quoi? L'Éternité*). Dintre romanele de reconstituire istorică, i-au adus o reputație mondială *Mémoires d'Hadrien* (1951) și *L'Œuvre au Noir* (1968).

A fost aleasă, la 6 martie 1980, membră a Academiei Franceze, prima femeie care a fost onorată cu această distincție. Prin opera lui Marguerite Yourcenar marea tradiție a literaturii franceze își găsea, în plină modernitate, o expresie la înălțimea ei.

MARGUERITE YOURCENAR

membră a Academiei Franceze

Povestiri orientale

Traducere de

PETRU CREȚIA

Pentru Nico, azi, 13 aprilie,
de aici, din sufletul meu
Cristina

HUMANITAS

București, 1993

PENTRU O SCRIITOARE, DE LA O PICTORIȚĂ

Coperta

IOANA DRAGOMIRESCU MARDARE

MARGUERITE YOURCENAR
NOUVELLES ORIENTALES

ISBN 973-28-0460-2

Lui ANDRÉ L. EMBIRICOS

Izbăvirea lui Wang-Fo

Bătrînul pictor Wang-Fo şi discipolul său Ling rătăceau pe drumurile nesfîrşite ale regatului Han.

Străbăteau ţara încet, pentru că Wang-Fo se oprea noaptea să contemple stelele şi ziua să privească libelule. Povara celor doi era uşoară. Lui Wang-Fo nu lucrurile îi erau dragi, ci imaginile lor, şi nimic nu i se părea vrednic de a fi dobîndit în afară de pensule, borcane cu lac şi cerneluri de China, suluri de mătase ori hîrtie de orez. Erau săraci, pentru că Wang-Fo îşi dădea picturile în schimbul unei strachini de fiertură şi nici nu voia să audă de

arginţi. Discipolul său Ling, ducînd în spinare un sac ticsit de schiţe, mergea respectuos încovoiat, ca şi cînd ar fi dus în spinare bolta cerului. În mintea lui, sacul era plin de munţi acoperiţi cu zăpadă, de rîuri curgînd primăvara şi de chipul lunii strălucind în nopţile de vară.

Ling nu era, după obîrşia sa, dintre cei ce colindă drumurile alături de-un bătrîn care pune stăpînire pe zori şi-şi însuşeşte amurgul. Tatăl său fusese, la vremea lui, zaraf de aur. Mama lui — singura odraslă a unui neguţător de jad care îi lăsase averea, blestemînd-o însă că nu i-a fost fecior. Ling crescuse într-o casă în care bogăţia îl ferea de primejdii. Viaţa aceasta ocrotită cu grijă îl făcuse sperios: îi era frică de insecte, de tunet şi de chipul morţilor. Cînd a împlinit cincisprezece ani, tatăl lui i-a ales o soţie, o soţie frumoasă, pentru ca gîndul că îşi face fiul fericit să-i mîngîie tristeţea nopţilor, bune acuma numai pentru somn. Soţia lui Ling era gingaşă ca o trestie, neprihănită ca laptele, dulce ca apa gurii, sărată cum sînt lacrimile. După nuntă, părinţii lui Ling, în nesfîrşita lor discreţie, au murit. Fiul lor a rămas singur în casa zugrăvită într-un roşu viu, în tovărăşia soţiei lui, care veşnic zîmbea, şi a unui prun care, în fiecare primăvară, era năpădit de flori trandafirii. Ling ajunse s-o iubească pe femeia aceea cu inima limpede, aşa cum îţi e dragă o oglindă care nu-şi pierde niciodată luciul, un talisman care te apără mereu. Se ducea prin ceainării doar din supunere faţă de modă. Pentru acrobaţi şi pentru dansatoare avea un gust moderat.

Într-o noapte de toamnă s-a nimerit la aceeaşi masă de tavernă cu Wang-Fo. Bătrînul băuse, ca să poată picta mai bine un om beat; capul îi era înclinat într-o parte şi nu-i era de tot uşor să măsoare distanţa dintre mîna lui şi ceaşcă. Rachiul de orez îi dezlegase limba acestui meşter altminteri taciturn şi, în seara aceea, Wang vorbea ca şi cînd tăcerea ar fi fost un perete, iar vorbele nişte culori de aşternut pe

albul lui. Datorită lui, Ling a izbutit să vadă frumuseţea chipurilor de oameni beţi, pierdute în aburul băuturilor fierbinţi, splendoarea cafenie a cărnurilor nu deopotrivă atinse de flăcări, rozul minunat al petelor de vin risipite, ca nişte veştede petale, pe feţele de masă. O răbufnire de vînt sfîşie fereastra, o pală de ploaie străbătu în încăpere. Wang-Fo se aplecă să-i arate lui Ling dîra palidă a fulgerului, iar Ling, uimit de frumuseţea ei, a încetat să se mai teamă de furtună.

Ling plăti băutura bătrînului pictor. Şi, cum Wang-Fo nu avea nici bani, nici adăpost, l-a poftit, cu smerenie, să locuiască la el. Au plecat împreună. Ling avea cu el un felinar, a cărui lumină aprindea în băltoace neaşteptate focuri. În seara aceea tîrzie Ling a aflat cu mirare că pereţii casei sale nu sînt roşii, cum credea el, ci că au culoarea unei portocale încă nu tocmai putrede. În curte, Wang-Fo remarcă forma delicată a unui arbust de nimeni luat în seamă pînă atunci şi îl compară cu o

tînără care îşi răsfira părul ca să se usuce. În coridor, urmări fermecat mersul şovăielnic al unei furnici de-a lungul crăpăturilor din zid, iar groaza lui Ling pentru aceste mărunte făpturi se risipi. Şi atunci, înţelegînd că Wang-Fo îi dăruise un suflet nou şi o nouă putere de a vedea lucrurile, Ling l-a poftit respectuos pe bătrîn să se culce în odaia în care muriseră părinţii lui.

De ani şi ani Wang-Fo visa să facă portretul unei prinţese de odinioară, cîntînd din luth sub o salcie. Nici o femeie nu era îndeajuns de ireală ca să-i slujească drept model, Ling însă, nefiind femeie, a putut s-o facă. După aceea Wang-Fo a hotărît că vrea să picteze un tînăr prinţ trăgînd cu arcul la poalele unui cedru uriaş. Nici un bărbat de pe atunci nu era îndeajuns de ireal ca să-i slujească de model. Ling însă a pus-o să pozeze pe soţia lui, sub prunul din grădină. Apoi Wang-Fo a pictat-o în costum de zînă printre norii asfinţitului şi ea a plîns, pentru că simţea în asta o

prevestire a morţii. De cînd lui Ling îi plăcea mai puţin de ea decît de portretele pe care i le făcea Wang-Fo, chipul ei a început să se veştejească, ca floarea bătută de un vînt cald sau de ploile verii. Într-o dimineaţă au găsit-o spînzurată de ramurile prunului roz: capetele eşarfei care o sugruma pluteau în vînt amestecate cu părul ei; părea şi mai firavă ca de obicei, şi pură ca femeile frumoase slăvite de poeţii de odinioară. Wang-Fo a mai pictat-o încă o ultimă oară, pentru că îi plăcea tenta aceea verzuie care se întinde pe chipurile morţilor. Discipolul său îi pregătea culorile, iar îndeletnicirea asta îi cerea atîta sîrg încît uită să verse lacrimi.

Ling şi-a vîndut rînd pe rînd sclavii, obiectele de jad şi peştii din iaz pentru a putea cumpăra maestrului borcane cu cerneală venite din Apus. Cînd n-a mai fost nimic în casă, au părăsit-o, iar Ling a lăsat în urmă, închisă, poarta trecutului său. Wang-Fo se săturase de-un oraş în care chipurile nu-i mai puteau

destăinui nici un secret de urîţenie şi nici de frumuseţe, astfel că maestrul şi discipolul au început să pribegească împreună pe drumurile fără capăt ale împărăţiei Han.

Faima lor ajungea mai grabnic decît ei în sate, la poarta castelelor, în pridvorul templelor, unde pelerinii temători veneau să se adăpostească de umbrele serii. Se spunea că Wang-Fo era în stare să dea viaţă picturilor sale printr-o singură tuşă de culoare pe care o adăuga ochilor lor. Ţăranii veneau să-l roage să le picteze vreun cîine de pază, iar seniorii cereau de la el imagini de soldaţi. Preoţii îl onorau pe Wang-Fo ca pe un înţelept; oamenii din popor se temeau de el ca de un vrăjitor. Wang se bucura de mulţimea aceasta de păreri diferite, care îi dădeau prilejul să studieze expresiile de recunoştinţă, de teamă sau de veneraţie care îl înconjurau.

Ling cerşea de mîncare, îşi veghea maestrul cînd dormea şi profita de extazele lui pentru a-i masa picioarele. Cînd se lumina de ziuă,

în timp ce bătrînul era cufundat încă în somn, pleca la vînătoare de peisaje sfioase, pitite după trestii. Seara, cînd maestrul, istovit, îşi azvîrlea pensulele la pămînt, Ling le aduna. Cînd Wang era trist şi vorbea despre povara anilor săi, Ling îi arăta, zîmbind, trunchiul vînjos al vreunui stejar bătrîn; cînd Wang era vesel şi spunea glume după glume, Ling se prefăcea, umil, că îl ascultă.

Într-o zi, la apusul soarelui, au ajuns în cartierele mărginaşe ale oraşului imperial, iar Ling a pornit să caute pentru Wang-Fo un han unde să petreacă noaptea. Bătrînul s-a înfăşurat în nişte zdrenţe şi Ling s-a culcat lîngă el, să-l încălzească, pentru că primăvara abia dacă mijise, iar pămîntul bătătorit pe care se culcaseră era încă îngheţat. În zori, s-au auzit paşi grei răsunînd pe coridoarele hanului, şoaptele înfricoşate ale hangiului şi porunci răstite într-o limbă barbară. Pe Ling l-au cuprins fiori de spaimă, amintindu-şi că în ajun furase o turtă de orez pentru maestrul său. Încredinţat că

veneau să-l aresteze, se întreba cine o să-l ajute a doua zi pe Wang-Fo să treacă vadul peste rîul următor.

Soldaţii au intrat, ducînd felinare. Flacăra lor, străbătînd prin hîrtia pestriţă, arunca luciri roşii sau albastre pe căştile de piele. Coarda cîte unui arc vibra pe umerii lor, şi cei mai fioroşi scoteau brusc mugete fără noimă. Au pus o mînă grea pe ceafa lui Wang-Fo, care nu s-a putut împiedica să nu observe că mînecile nu se asortau la culoare cu mantalele lor.

Sprijinit de discipolul său, Wang-Fo îi urmă pe soldaţi, poticnindu-se prin hîrtoapele uliţelor. Gloata trecătorilor opriţi să-i privească îşi bătea joc de aceşti doi criminali, duşi fără îndoială să li se taie capul. La întrebările lui Wang soldaţii răspundeau cu un rînjet sălbatic. Mîinile bătrînului strînse cu o funie pătimeau, iar Ling, deznădăjduit, îşi privea maestrul zîmbind. Era felul lui, mai tandru, de a plînge.

Au ajuns la intrarea în palatul imperial, ale cărui ziduri violete se înălţau, în puterea zilei, ca o mare pînză în amurg. Soldaţii l-au perindat pe Wang-Fo prin nenumărate încăperi pătrate sau rotunde, a căror formă simboliza anotimpurile, punctele cardinale, principiul masculin şi pe cel feminin, longevitatea, prerogativele puterii. Uşile se învîrteau în jurul osiei scoţînd un sunet muzical, şi erau astfel închipuite încît, traversînd palatul de la răsărit la apus, parcurgeai toată gama muzicală. Gîndul care alcătuise întregul urmărise să dea ideea unei atotputernicii şi a unei subtilităţi mai mult decît omeneşti, şi simţeai că cele mai mici porunci rostite aici aveau a fi definitive şi cumplite ca înţelepciunea străbunilor. De la o vreme aerul a început să se rărească; se aşternu o atît de adîncă tăcere încît nici măcar un om supus la cazne n-ar fi cutezat să ţipe. Un eunuc ridică o perdea; soldaţii porniră să tremure ca nişte femei şi mica ceată intră în sala unde şedea pe tron Fiul Cerului.

Era o mare încăpere fără pereţi, susţinută de coloane groase din piatră albastră. Dincolo de trunchiurile de marmură se întindea o grădină, şi fiecare floare de acolo era dintr-o specie rară, adusă aici de dincolo de oceane. Dar nici una dintre ele nu avea parfum, pentru ca nu cumva plăcutele miresme să tulbure meditaţia Dragonului Celest. Din respect pentru tăcerea în care erau cufundate gîndurile sale, nici o pasăre nu era îngăduită înlăuntrul incintei şi fuseseră alungate pînă şi albinele. Un zid uriaş despărţea grădina de restul lumii, pentru ca vîntul, care trece peste hoituri de cîini şi peste leşurile care zac pe cîmpurile de bătaie să nu cumva să-şi ia îngăduinţa să adie peste mîneca Împăratului.

Stăpînul Celest era aşezat pe un tron de jad şi, deşi nu avea nici douăzeci de ani, mîinile sale erau zbîrcite ca ale unui bătrîn. Haina lui era albastră pentru a închipui iarna, şi verde pentru a aminti de primăvară. Chipul îi era frumos, dar impasibil ca o oglindă aşezată prea sus ca

să reflecte altceva decît astrele şi cerul implacabil. La dreapta lui şedea Ministrul Plăcerilor Perfecte, la stînga Sfetnicul Chinurilor Legiuite. Deoarece curtenii, înşiraţi la picioarele coloanelor, îşi aţinteau urechile ca să audă cel mai mic cuvînt rostit de buzele lui, Împăratul luase deprinderea să vorbească aproape în şoaptă.

— Dragon Celest, spuse, prosternat, Wang-Fo, sînt bătrîn, sînt sărac, sînt slab de puteri. Tu eşti ca vara, iar eu semăn cu iarna. Tu ai Zece Mii de Vieţi iar eu am doar una, şi aceea pe sfîrşite. Cu ce te-am supărat? Iată, mi-au legat mîinile, dar mîinile mele nu ţi-au adus vreodată umbra unei vătămări.

— Mă întrebi cu ce m-ai supărat, bătrîne Wang-Fo? zise Împăratul.

Glasul lui era atît de melodios încît stîrnea plînsul. Ridică mîna dreaptă, pe care răsfrîngerile pardoselii de jad o făceau să pară verde-albastră ca o plantă din adîncul mării, iar Wang-Fo, uimit de lungimea degetelor sale

zvelte, încerca să-şi amintească dacă nu cumva îi făcuse Împăratului, sau unuia dintre înaintaşii lui, vreun portret mediocru, vrednic de pedeapsa cea mai grea. Lucru greu de crezut, de vreme ce pînă atunci Wang-Fo nu prea călcase pe la curtea împăraţilor, preferînd cocioabele ţăranilor sau, în oraşe, mahalalele prostituatelor şi, de-a lungul cheiurilor, cîrciumile unde se încaieră hamalii.

— Mă întrebi cu ce m-ai supărat, bătrîne Wang-Fo? mai întrebă o dată Împăratul, aplecîndu-şi gîtul firav spre moşneagul care-l asculta. Îţi voi spune. Numai că veninul altora nu poate pătrunde în noi decît prin cele nouă deschizături ale fiinţei noastre şi de aceea, pentru ca să ştii cu ce mi-ai greşit, trebuie să te preumblu pe drumurile amintirii şi să-ţi povestesc viaţa mea întreagă. Tatăl meu adunase o colecţie de picturi ale tale şi le aşezase în sala cea mai secretă a palatului, convins că personajele din tablouri, în prezenţa cărora profanii nu îşi pot pleca ochii, trebuie

ferite de privirile lor. Iar eu, bătrîne Wang-Fo, am crescut în sălile acelea. În jurul meu fusese orînduită singurătatea, ca să pot creşte în adîncul ei. Pentru ca sufletele omeneşti să nu împroaşte cu tina lor candoarea mea, frămîntarea nepotolită a viitorilor mei supuşi a fost ţinută departe de mine, şi nimănuia nu-i era îngăduit să treacă prin faţa pragului meu, ca nu cumva umbra aceluia, bărbat ori femeie, să ajungă pînă la mine. Cei cîţiva slujitori care îmi fuseseră hărăziţi se iveau cît mai rar cu putinţă; orele se perindau în cerc; culorile picturilor tale se înviorau cu zorii şi păleau cu amurgul. Noaptea, cînd nu izbuteam să dorm, le priveam şi, vreme de zece ani, le-am privit noapte de noapte. Ziua, aşezat pe un covor al cărui desen îl ştiam pe de rost, visam la bucuriile pe care avea să mi le aducă viitorul. Îmi reprezentam lumea, cu ţara Han în mijlocul ei, ca pe cîmpia monotonă şi concavă a mîinii, pe care o brăzdează liniile de ursită ale celor Cinci Fluvii. În preajmă, departe, marea unde

se nasc monştri, iar, şi mai departe, munţii pe care se sprijină cerul. Şi, ca să îmi pot reprezenta toate acestea, mă slujeam de picturile tale. M-ai făcut să cred că marea seamănă cu întinderea nemărginită de apă aşternută pe pînzele tale, atît de albastră încît o piatră, căzînd în ea, n-ar putea să se prefacă decît într-un safir; că femeile se deschid şi se închid ca nişte flori, aidoma făpturilor care plutesc, mînate de vînt, pe aleile grădinilor tale; că tinerii războinici cu mijloc subţire care păzesc fortăreţele de pe hotare sînt ei înşişi nişte săgeţi care îţi pot străpunge inima. Cînd am împlinit şaisprezece ani, am văzut deschizîndu-se uşile care mă despărţeau de lume: am urcat pe terasa palatului ca să privesc norii, dar nu erau aşa frumoşi ca norii asfinţiturilor tale. Am cerut să mi se aducă litiera; zdruncinat pe nişte drumuri cu al căror noroi şi cu ai căror bolovani nu eram deprins, am străbătut provinciile Imperiului, dar fără să găsesc undeva grădinile tale pline de femei ce seamănă

cu licuricii, femeile tale, al căror trup este el însuşi o grădină. Prundişul ţărmurilor m-a înstrăinat de oceane; sîngele osîndiţilor este mai puţin roşu decît rodiile înfăţişate în pînzele tale; păduchemiţa satelor mă împiedică să văd frumuseţea orezăriilor; carnea femeilor vii îmi repugnă ca aceea ce atîrnă de cîrligele măcelarilor şi mi se face silă auzind rîsul grosolan al soldaţilor mei. M-ai minţit, Wang-Fo, bătrîne impostor: lumea nu este altceva decît o îngrămădire de pete confuze, mînjite pe vid de un pictor zănatic, şterse mereu de lacrimile noastre. Împărăţia Han nu este împărăţia cea mai frumoasă, iar eu nu-i sînt Împăratul. Singurul imperiu în care merită să domneşti este acela în care pătrunzi tu, bătrîne Wang, pe calea celor O Mie de Conture şi a celor Zece Mii de Culori. Doar tu domneşti netulburat peste munţi acoperiţi de o zăpadă care nu se topeşte niciodată, peste cîmpii de narcise fără de moarte. Iată, Wang-Fo, de ce m-am tot gîndit ce supliciu ţi se

cuvine ţie, ale cărui vrăji m-au dezgustat de tot ce am şi m-au făcut să tînjesc după ceva de neavut. Aşadar, ca să te închid în singura temniţă din care să nu ai cum să scapi vreodată, am hotărît să ţi se ardă ochii, pentru că ochii tăi, Wang-Fo, sînt cele două porţi magice prin care intri în Împărăţia ta. Şi, pentru că mîinile tale sînt cele două căi cu zece ramuri care te călăuzesc în centrul ei, am hotărît să ţi se taie. M-ai înţeles tu oare, bătrîne Wang-Fo?

Auzind sentinţa aceasta, discipolul Ling scoase din brîu un cuţit ştirbit şi se năpusti asupra Împăratului. Doi soldaţi din gardă l-au oprit. Fiul Cerului surîse şi adăugă într-un suspin:

— Şi te mai urăsc, bătrîne Wang-Fo, şi pentru că ai ştiut să te faci iubit. Iar pe cîinele acesta să-l ucideţi.

Ling sări un pas înainte, pentru ca sîngele lui să nu-i împroaşte bătrînului maestru haina. Unul dintre soldaţi înălţă sabia, şi capul lui Ling se desprinse din ceafă ca o floare retezată. Slujitorii îl luară de-acolo şi Wang-Fo,

deznădăjduit, admiră frumuseţea petei stacojii pe care sîngele discipolului său o făcea pe luciul verde al pardoselii de piatră.
Împăratul făcu un semn şi doi eunuci şterseră ochii lui Wang-Fo.
— Ascultă, bătrîne Wang-Fo, zise împăratul, şi lasă-ţi lacrimile să se zvînte, clipa aceasta nu e pentru plîns. Rămîie-ţi ochii limpezi şi neînceţoşată să fie încă scurta lumină ce le-a mai rămas. Nu doar din răzbunare îţi vreau moartea; nu numai din cruzime vreau să te văd pătimind. Am alte planuri, bătrîne Wang-Fo. Am în colecţia operelor tale o pictură minunată, în care se oglindesc munţii, limanurile rîurilor, marea. E drept că sînt nespus de micşorate, au însă o putere de a fi prezente mai mare decît chiar a obiectelor, asemenea imaginilor ce se reflectă pe suprafaţa unei sfere. Numai că pictura aceasta încă n-ai terminat-o, Wang-Fo, iar capodopera ta este abia un început. De bună seamă, în timp ce pictai, aşezat undeva într-o vale singuratică,

ţi-a luat ochii vreo pasăre trecînd în zbor ori vreun copil care alerga după ea. Iar ciocul păsării, sau obrajii copilului, te-au făcut să uiţi pleoapele albastre ale undelor. N-ai terminat de zugrăvit dantela veşmîntului mării, nici părul de alge al stîncilor. Wang-Fo, voiesc să îţi consacri ceasurile de lumină care ţi-au rămas ca să termini pictura aceasta, care va cuprinde astfel ultimele secrete ale anilor tăi lungi. Sînt sigur că mîinile tale, care vor cădea curînd, nu or să tremure pe pînza de mătase şi că infinitul va pătrunde în lucrarea ta prin aceste haşuri ale durerii. Şi nu încape îndoială că ochii tăi, în pragul stingerii, vor descoperi lucruri de dincolo de hotarul cel mai depărtat al simţurilor omeneşti. Acesta este planul meu, bătrîne Wang-Fo, şi pot să te silesc să-l duci la capăt. Dacă refuzi, înainte de a te orbi, voi pune să se ardă toate operele tale, iar atunci ai să fii ca un părinte ai cărui fii au fost măcelăriţi, răpindu-i-se astfel nădejdea oricăror urmaşi. Ar fi însă mai bine să poţi

înţelege că această ultimă poruncă nu este decît rodul bunătăţii mele. Pentru că bine ştiu că pînza este singura iubită pe care o vei fi mîngîiat vreodată. Iar a-ţi pune la îndemînă pensule, culori şi cerneală cu care să te îndeletniceşti în ultimele tale ceasuri e cum ai face unui osîndit la moarte pomana unei tinere tîrfe.

La un semn, cu degetul mic, al Împăratului, doi eunuci au adus, cu respect, pictura neterminată în care Wang-Fo începuse să aştearnă imaginea cerului şi a mării. Wang-Fo îşi şterse lacrimile şi surîse, pentru că schiţa îi aducea aminte de tinereţea sa. Era mărturia unei prospeţimi a sufletului de care Wang-Fo nu mai era acuma în stare şi totuşi picturii îi lipsea ceva. La vremea cînd o zugrăvise, Wang-Fo nu contemplase încă destui munţi, nici îndeajuns de multe stînci scăldîndu-şi în apele mării feţele goale şi nu se lăsase încă pe deplin pătruns de tristeţea amurgului. Wang-Fo alese una dintre pensulele pe care i le ţinea la

îndemînă un sclav şi începu să aştearnă pe marea neterminată o năvală de albastru. Un eunuc ghemuit la picioarele sale îi pregătea culorile; nu era prea priceput la treaba asta şi, mai mult decît oricînd, lui Wang-Fo îi păru rău după Ling, discipolul său.

Wang a început prin a pune o tentă roz pe aripa unui nor oprit deasupra unui munte. Apoi a închipuit, pe faţa mării, uşoare, nesfîrşite unduiri care deşteptau sentimentul unei seninătăţi infinite. Pardoseala de jad devenea în chip ciudat tot mai fluidă, însă Wang-Fo, absorbit de ce făcea, nu-şi dădea seama că lucrează aşezat în apă.

Barca pînă atunci plăpîndă, îngroşată de trăsăturile de pensulă ale pictorului, umplea acum întregul prim plan al sulului de mătase. Deodată se auzi în depărtare zgomotul cadenţat al unor vîsle, iute şi sprinten ca o bătaie de aripi. Zgomotul se apropie, umplu încet întreaga încăpere, apoi încetă, şi stropii tremurau, atîrnînd nemişcaţi, de vîslele luntra-

şului. Trecuse mult de cînd fierul încins hărăzit ochilor lui Wang se stinsese pe cărbunii călăului. Cufundaţi în apă pînă la umeri, curtenii, siliţi de etichetă să rămînă nemişcaţi, se înălţau pe vîrful picioarelor. Apa ajunse în sfîrşit la înălţimea inimii împărăteşti. În tăcerea adîncă care se lăsase ai fi putut să auzi căderea unei lacrimi.

Vîslaşul era Ling. Avea pe el haina lui de toate zilele, iar mîneca ei dreaptă, care se agăţase de ceva în ajun, era puţin sfîşiată, pentru că nu avusese încă timp să o cîrpească înainte să dea buzna ostaşii. Doar că în jurul gîtului avea o stranie eşarfă roşie.

Wang-Fo îi spuse, molcom, neoprindu-se din pictat:

— Credeam că ai murit.

— Cît timp mai sînteţi în viaţă, spuse respectuos Ling, cum mi-aş fi putut oare îngădui să mor?

Şi îşi ajută maestrul să urce în barcă. Tavanul de jad se reflecta în apă, astfel că Ling părea

să navigheze înlăuntrul unei peşteri. Coadele curtenelor cufundate în apă unduiau pe suprafaţa ei ca nişte şerpi, iar capul palid al Împăratului plutea ca un lotus.

— Priveşte, Ling, spuse cu tristeţe Wang-Fo. Nefericiţii aceştia or să moară dacă nu cumva au şi murit. Nu-mi închipuiam că marea are destulă apă ca să poată îneca un Împărat. Şi acum ce să facem?

— Fii fără teamă, Maestre, murmură învăţăcelul. Într-o clipă se vor trezi pe uscat, fără să-şi amintească nici măcar că mînecile lor s-ar fi udat vreodată. Doar în inima Împăratului o să mai rămînă ceva din amărăciunea mării. Oamenii de aici nu sînt făcuţi să se piardă înlăuntrul unui tablou.

Şi adăugă:

— Marea este lină, vîntul prielnic, păsările mării îşi fac cuibul. E vremea să plecăm, Maestre al meu, spre ţara de dincolo de valuri.

— Bine, să plecăm, spuse bătrînul pictor.

Wang-Fo puse mîna pe cîrmă şi Ling se aplecă pe vîsle. Încăperea se umplu din nou de cadenţa vîslelor, fermă şi regulată ca bătaia unei inimi. Nivelul apei scădea pe nesimţite în jurul marilor stînci verticale care deveneau iarăşi coloane. Nu peste multă vreme au mai rămas doar cîteva ochiuri de apă strălucind în adînciturile pardoselii de jad. Veşmintele curtenilor erau uscate, Împăratului singur îi mai rămăseseră, în cutele mantiei sale, cîţiva fulgi de spumă.

Sulul cu pictura acum terminată a lui Wang-Fo se afla aşezat pe o masă joasă. Întregul ei prim plan era ocupat de o barcă. Se îndepărta încet, lăsînd în urma ei o dîră îngustă care se închidea pe marea neclintită. Chipurile celor doi oameni aşezaţi în barcă începeau să fie de nedesluşit. Totuşi se mai vedea eşarfa roşie a lui Ling şi barba, fluturînd în vînt, a lui Wang-Fo.

Zvonul vîslelor începu să se stingă, apoi, pierzîndu-se în depărtare, a încetat de tot. Împăratul, aplecat înainte, cu mîna pusă la ochi,

privea cum se îndepărtează barca lui Wang, care nu mai era acum decît o pată nedesluşită în paloarea amurgului. O boare de aur se înălţa din mare, răspîndindu-se asupra ei. În sfîrşit, barca începu să dea ocol unei stînci din pragul largului şi umbra unei faleze căzu asupra ei; dîra se şterse de pe marea pustie, iar Wang-Fo şi discipolul său dispărură pentru totdeauna, pierduţi în marea aceea de jad albastru pe care, cu puţină vreme înainte, o scosese din nefiinţă pictorul Wang-Fo.

Zîmbetul lui Marko

Pachebotul plutea lin pe întinderea fără valuri, ca o meduză în voia apelor. Un avion dădea ocoluri, zbîrnîind ca o insectă aţîţată, în spaţiul îngust de cer cuprins între munţi. Nu trecu mult din după-amiaza frumoasă de vară şi soarele dispăruse deja în spatele contraforţilor arizi ai Alpilor muntenegreni, pe care creşteau doar ici-colo cîţiva arbori firavi. Marea, atît de albastră dimineaţa în larg, lua culori întunecate de-a lungul acestui fiord sinuos ivit pe neaşteptate în vecinătatea Balcanilor. Formele scunde şi îndesate ale caselor, francheţea salubră a peisajului erau deja

slave, în timp ce violenţa surdă a culorilor, semeţia nudă a cerului te făceau să te gîndeşti încă la Orient şi la Islam. Cei mai mulţi dintre pasageri coborîseră la ţărm şi dădeau explicaţii vameşilor în uniforme albe şi unor soldaţi purtînd pumnale triunghiulare, frumoşi ca Îngerul armiilor. Arheologul grec, paşaua egipteană şi inginerul francez rămăseseră pe puntea de sus. Inginerul îşi comandase o bere, paşa bea whisky, iar arheologul se răcorea cu o citronadă.

— Ţara asta mă incită, spuse inginerul. Cheiul acesta de la Kotor şi cel de la Ragusa sînt fără îndoială singurele ieşiri la Mediterană ale uriaşului tărîm slav ce se întinde de la Balcani pînă în Urali, nepăsător de hotărnicirile schimbătoare de pe harta Europei, străin de mare. Ea nu pătrunde în el decît prin sinuozităţile complicate ale Caspicei, ale Finlandei, ale Mării Negre şi ale ţărmului Dalmaţiei. Şi, în continentul acesta atît de vast, infinita varietate a neamurilor nu strică unitatea misterioasă a

întregului, aşa cum diversitatea valurilor nu tulbură monotonia împărătească a mării. Dar ceea ce îmi stîrneşte pentru moment interesul nu este nici istoria, nici geografia, ci Kotor. Gurile lui Cattaro, cum spun ei... Kotor, aşa cum o vedem noi de pe puntea acestui pachebot italian, sălbaticul, bine ascunsul Kotor, cu drumul lui şerpuit care urcă spre Cetinje, şi, pe de altă parte, Kotor, doar cu puţin mai sălbatic, al legendelor şi al poeziei epice slave. Kotor turcitul, obiditul cîndva sub jugul musulmanilor din Albania, cărora — înţelegeţi bine, Paşă — baladele sîrbeşti nu le fac întotdeauna dreptate. Şi dumneata, Lukiadis, care cunoşti trecutul cum îşi ştie ţăranul cele mai mici unghere ale gospodăriei, dumneata n-o să-mi spui că nu ai auzit vorbindu-se despre Marko Kralievici.

— Eu sînt arheolog, răspunse grecul aşezîndu-şi pe masă paharul cu citronadă. Cunoştinţele mele se mărginesc la piatra sculptată, iar vitejii sîrbi despre care vorbeşti lucrau în

carne vie. Însă, nu-i vorbă, Marko m-a interesat şi pe mine şi am dat de urma lui într-o ţară mult depărtată de obîrşia legendei sale, pe un pămînt care, oricîte mînăstiri frumoase ar fi înălţat acolo evlavia sîrbească, este pur grecesc...

— Da, pe Muntele Athos, îl întrerupse inginerul. Oasele de uriaş ale lui Marko Kralievici se odihnesc undeva pe Muntele Sfînt, unde nimic nu s-a schimbat din Evul Mediu decît, poate, calitatea sufletelor, şi unde şase mii de călugări, cu părul împletit şi cu bărbile stufoase, se mai roagă şi azi pentru mîntuirea cucernicilor lor protectori, principii din Trebizonda, a căror stirpe s-a stins de veacuri. E atît de mîngîietor să te gîndeşti că uitarea e mai tîrzie şi mai puţin deplină decît se crede şi că mai există loc pe lume unde o dinastie din vremea Cruciadelor trăieşte încă în rugăciunile cîtorva preoţi bătrîni. Dacă ţin bine minte, Marko a murit într-o luptă împotriva otomanilor, în Bosnia ori pe pămînt croat,

însă ultima lui dorinţă a fost să fie îngropat în acest Sinai al lumii ortodoxe. O barcă a reuşit să-i ducă acolo leşul, în ciuda colţilor de stîncă din Marea Egee şi a primejdiei galerelor turceşti. O poveste frumoasă, care îmi aminteşte, nu ştiu bine de ce, de ultima traversare a lui Arthur...

Occidentului nu-i lipsesc eroii, dar pe ei îi susţin în luptă, ca o armură, principiile lor, pe cînd eroismul acestui sîrb era doar vitejie pură. Turcii asupra cărora se năpustea Marko credeau că se prăvăleşte asupra lor un stejar din munţi. V-am spus că pe vremea aceea Muntenegru aparţinea Islamului: cetele sîrbeşti erau prea slabe pentru a putea redobîndi pe faţă de la osmanlîi Muntele Negru, cel de la care îşi trage ţinutul numele. Marko Kralievici avea în ţara necredincioşilor legături secrete cu nişte creştini convertiţi numai cu numele la islamism, cu funcţionari nemulţumiţi, cu paşale în primejdie de a fi mazilite ori ucise. Avea mereu nevoie să se vadă cu complicii săi.

Dar era atît de înalt încît nu se putea strecura printre duşmani, deghizat în cerşetor sau în cîntăreţ orb. Sau chiar în femeie: era atît de frumos încît ar fi putut s-o facă. Numai că ar fi fost recunoscut după nemăsurata lungime a umbrei sale. Nu se putea gîndi nici să acosteze pe vreun colţ pustiu al ţărmului, păzit mereu de prea mulţi ostaşi ca să scape nevăzut sau să-i poată singur înfrunta. Însă acolo unde o barcă sare în ochi, un înotător bun poate rămîne nevăzut, şi numai peştii îi cunosc calea dintre ape. Marko vrăjea valurile; înota la fel de bine ca şi vecinul său de odinioară din Itaca, Ulise. Le vrăjea şi pe femei: prin îngustimile încîlcite ale mării ajungea adesea la Kotor, la poalele unei case de lemn, roasă de putregai, care răsufla greu sub izbiturile valurilor. Văduva paşei din Scutari îşi petrecea acolo nopţile visînd la Marko şi dimineţile aşteptîndu-l. Îi freca cu untdelemn trupul îngheţat de sărutările mării; îl încălzea, pe ascuns de slujnice, în patul ei; îi mijlocea întîlniri de

noapte cu agenţii şi cu complicii săi. Cînd se îngîna noaptea cu ziua cobora în bucătăria încă pustie să-i pregătească felurile de mîncare la care poftea. Vrînd-nevrînd, el se învăţase cu sînii ei grei, cu picioarele groase, cu sprîncenele care i se îmbinau drept în mijlocul frunţii, cu dragostea ei lacomă şi bănuitoare de femeie coaptă. Cînd Marko îngenunchea să-şi facă semnul crucii, trebuia să-şi stăpînească mînia văzînd-o cum scuipă. Într-o bună noapte, în ajunul zilei cînd hotărîse să se întoarcă înot la Ragusa, văduva coborî, ca de obicei, să-i facă de mîncare. Însă, din pricina lacrimilor, nu vedea bine ce face şi i-a adus, din nefericire, o friptură de ied cam arsă. Marko băuse; răbdarea lui rămăsese în fundul ulciorului: a luat-o de păr cu mîinile slinoase de sos şi a început să zbiere:

— Căţeaua dracului, asta-i capră de o sută de ani, cum îndrăzneşti să mi-o pui dinainte!

— Era tînără, cea mai tînără dintre toate.

— Ba era tare cum e carnea ta de vrăjitoare, şi avea iz de vrăjitoare, zise creştinul, beat. Să fierbi, ca şi ele, în gheena!

Şi trase un picior în blidul de tocană, azvîrlindu-l, prin fereastra larg deschisă, drept în mare.

Văduva spălă fără o vorbă podelele pătate de grăsime şi-şi şterse de lacrimi obrajii buhăiţi. După aceea se arătă la fel de drăgăstoasă ca în ajun; şi, în zori, cînd vîntul dinspre nord începuse să răzvrătească valurile golfului, îl sfătui pe Marko să-şi amîne plecarea. El zise că aşa o să facă: o dată cu arşiţa după-amiezii s-a culcat la loc. Cînd s-a trezit, în timp ce se întindea alene dinaintea ferestrei, ferit de priviri în spatele obloanelor, văzu scînteind junghere: o trupă de soldaţi turci încercuiseră casa, împiedicînd toate ieşirile. Marko se repezi spre balconul care era sus de tot deasupra mării: clocotul valurilor se sfărîma, tunînd, de stînci. Marko îşi smulse cămaşa şi se aruncă în vîltoarea aceea în care nici o

barcă nu s-ar fi încumetat. Alunecau pe sub el munţi de apă şi munţi de apă se prăvăleau deasupra lui. Soldaţii au răscolit casa îndrumaţi de văduvă, dar nu era nici urmă de uriaşul dispărut. În sfîrşit, văzînd cămaşa sfîşiată şi grilajul smuls al balconului, au înţeles ce se petrecuse şi s-au năpustit pe ţărm, urlînd de ciudă şi de spaimă. Se dădeau înapoi fără voie de cîte ori un val mai sălbatic se spărgea, mugind, la picioarele lor. Răbufnirile de vînt li se păreau rîsul lui Marko, iar spuma sfruntată a mării era ca scuipătura lui în obraz. Marko a înotat timp de două ore fără nici un spor. Duşmanii ţinteau la cap, dar vîntul le abătea săgeţile. Marko dispărea, apoi reapărea de sub acelaşi deal verde. Văzînd aşa, văduva îşi înnădi zdravăn eşarfa de brîul lung al unui soldat albanez şi astfel un pescar dibaci izbuti să-l prindă pe Marko. Înotătorul, pe jumătate sugrumat, a fost nevoit să se lase tîrît pe plajă. Acasă la el, în munţi, Marko văzuse adesea cum cîte o jivină se preface moartă ca să nu

— Ba era tare cum e carnea ta de vrăjitoare, şi avea iz de vrăjitoare, zise creştinul, beat. Să fierbi, ca şi ele, în gheena!

Şi trase un picior în blidul de tocană, azvîrlindu-l, prin fereastra larg deschisă, drept în mare.

Văduva spălă fără o vorbă podelele pătate de grăsime şi-şi şterse de lacrimi obrajii buhăiţi. După aceea se arătă la fel de drăgăstoasă ca în ajun; şi, în zori, cînd vîntul dinspre nord începuse să răzvrătească valurile golfului, îl sfătui pe Marko să-şi amîne plecarea. El zise că aşa o să facă: o dată cu arşiţa după-amiezii s-a culcat la loc. Cînd s-a trezit, în timp ce se întindea alene dinaintea ferestrei, ferit de priviri în spatele obloanelor, văzu scînteind junghere: o trupă de soldaţi turci încercuiseră casa, împiedicînd toate ieşirile. Marko se repezi spre balconul care era sus de tot deasupra mării: clocotul valurilor se sfărîma, tunînd, de stînci. Marko îşi smulse cămaşa şi se aruncă în vîltoarea aceea în care nici o

barcă nu s-ar fi încumetat. Alunecau pe sub el munţi de apă şi munţi de apă se prăvăleau deasupra lui. Soldaţii au răscolit casa îndrumaţi de văduvă, dar nu era nici urmă de uriaşul dispărut. În sfîrşit, văzînd cămaşa sfîşiată şi grilajul smuls al balconului, au înţeles ce se petrecuse şi s-au năpustit pe ţărm, urlînd de ciudă şi de spaimă. Se dădeau înapoi fără voie de cîte ori un val mai sălbatic se spărgea, mugind, la picioarele lor. Răbufnirile de vînt li se păreau rîsul lui Marko, iar spuma sfruntată a mării era ca scuipătura lui în obraz. Marko a înotat timp de două ore fără nici un spor. Duşmanii ţinteau la cap, dar vîntul le abătea săgeţile. Marko dispărea, apoi reapărea de sub acelaşi deal verde. Văzînd aşa, văduva îşi înnădi zdravăn eşarfa de brîul lung al unui soldat albanez şi astfel un pescar dibaci izbuti să-l prindă pe Marko. Înotătorul, pe jumătate sugrumat, a fost nevoit să se lase tîrît pe plajă. Acasă la el, în munţi, Marko văzuse adesea cum cîte o jivină se preface moartă ca să nu

fie răpusă. Din instinct, a făcut şi el la fel. Flăcăul vînăt de frig pe care turcii l-au tras pe ţărm era ţeapăn şi rece ca un leş de trei zile; părul lui năclăit de spume stătea lipit de tîmplele scobite; în ochii nemişcaţi nu se mai oglindea nemărginirea cerului şi a serii: buzele albite de sarea mării îi înţepeniseră, iar fălcile îi erau încleştate; braţele îi atîrnau fără vlagă; iar, prin pieptul lui gros, inima nu i se auzea. Mai marii satului s-au aplecat asupră-i, gîdilîndu-i obrajii cu bărbile lor lungi, apoi, îndreptîndu-se din şale, au strigat într-un glas:

— Alah! E mort ca o cîrtiţă putredă, ca un stîrv de cîine care-a crăpat. Să-l azvîrlim în marea care spală orice scîrnă, pentru ca trupul lui să nu ne pîngărească vatra.

Dar veninoasa văduvă izbucni în plîns, apoi în rîs:

— N-ajunge o furtună să-l înece pe Marko, şi nici nodul unui laţ ca să-l sugrume. Aşa cum îl vedeţi, nu este mort. Dacă îl aruncaţi în mare, va fermeca valurile cum m-a fermecat

pe amărîta de mine, iar valurile îl vor duce înapoi în ţara lui. Luaţi nişte cuie şi-un ciocan şi răstigniţi-l pe cîinele acesta cum a fost răstignit dumnezeul lui, care n-o să-i fie de nici un ajutor. O să vedeţi cum i se vor chirci genunchii de durere şi ţipete or să-i ţîşnească din gura blestemată.

Călăii luară nişte cuie şi-un ciocan de pe masa cu unelte a unui cîrpaci de bărci şi îi străpunseră tînărului sîrb mîinile, şi apoi îi străpunseră picioarele. Trupul lui a rămas însă inert: pe chipul lui, care părea fără simţire, n-a trecut nici umbra unui fior şi din carnea lui sfîrtecată de cuie n-au căzut decît stropi înceţi şi rari de sînge, pentru că Marko poruncea vinelor sale cum poruncea şi inimii din el. Atunci, cel mai în vîrstă dintre mai marii satului azvîrli ciocanul şi zise, strigînd jalnic:

— Ierte-ne Alah c-am vrut să răstignim un mort! Haideţi să legăm un bolovan de gîtul leşului, ca marea să înghită păcatul nostru şi să nu mai aducă hoitul înapoi.

— Nici o mie de cuie şi nici o sută de ciocane nu sînt de-ajuns pentru a-l răstigni pe Marko Kralievici. Luaţi cărbuni aprinşi şi aşezaţi-i-i pe piept, şi-o să se zvîrcolească de durere ca un vierme.

Călăii au luat jăratic din vatra unui călfătuitor şi au scris cu el un mare cerc pe pieptul înotătorului îngheţat de ape. Cărbunii au ars, apoi, stingîndu-se, s-au scrumit, înnegrindu-se cum se înnegresc trandafirii roşii cînd mor. Focul a lăsat pe pieptul lui Marko dîra de cărbune a unui mare inel, cum lasă hora vrăjitorilor pe pajişti, dar flăcăului nu i-a scăpat un geamăt şi nu i-a fremătat o geană.

— Alah, au spus călăii, am păcătuit. Dumnezeu singur are dreptul să-i supună la munci pe cei morţi. Rubedeniile lui or să vină să ne ceară socoteală de această pîngărire. Haideţi dară să-l băgăm într-un sac îngreunat cu pietre, ca nici moartea să nu ştie ce leş dăm lăcomiei sale.

—Bieţii de voi, spuse văduva, o să sfîşie pînza oricît de groasă ar fi şi o să deşarte pietrele în apă. Mai bine chemaţi fetele satului şi puneţi-le să danseze în jurul lui pe nisip, şi-o să vedem dacă îl mai chinuie încă poftele cărnii.

Şi le-au chemat pe fete. Ele şi-au pus în grabă hainele de sărbătoare; au adus cu ele tamburine şi fluiere; s-au prins de mîini şi-au început să dănţuiască, dînd ocol leşului. Cea mai frumoasă dintre toate, ţinînd în mînă o năframă roşie, mîna hora. Era mai înaltă cu un cap decît toate celelalte, un cap cu părul negru şi cu gîtul alb: era ca o căprioară care sare, ca un şoim zburînd. Marko, nemişcat, simţea atingerea uşoară a picioarelor ei desculţe, iar inima lui zvîcnea tot mai năprasnic, atît de tare încît se temea că or să o audă cei din jur. Şi, fără voia lui, i-a mijit un zîmbet aproape dureros, iar buzele i-au fremătat ca pentru un sărut. Dar, încet, încet, se însera, şi nici călăii, nici văduva n-au apucat să vadă zîmbetul acela. Ochii limpezi ai lui Aişe stăteau însă

aţintiţi pe chipul bărbatului, pentru că îl găsea frumos. Şi lăsă deodată să-i cadă năframa cea roşie, ca să ascundă zîmbetul. Şi zise:

— Nu mi se cade să dansez în faţa chipului gol al unui creştin mort şi de aceea i-am acoperit gura, îmi făcea silă s-o privesc.

Dar n-a contenit să danseze, ca să abată atenţia călăilor pînă la ceasul rugăciunii, cînd vor fi siliţi să se îndepărteze de ţărm. Într-un tîrziu, un glas din înaltul minaretului a început să strige că e vremea să se închine Domnului. Oamenii s-au îndreptat către moscheea, mică şi părăginită, a locului. Fetele, ostenite, au pornit şi ele într-acolo, tîrşîndu-şi papucii ascuţiţi. Aişe plecă şi ea, privind mereu în urmă; doar văduva a mai rămas pe loc, neluîndu-şi ochii de la leşul mincinos. Şi, fără veste, Marko s-a sculat; şi-a scos cu mîna stîngă cuiul din cea dreaptă, a luat văduva de părul ei roşcat şi i-a înfipt cuiul în gît; apoi, scoţîndu-şi cu stînga cuiul din dreapta, i l-a înfipt femeii în frunte. După aceea şi-a smuls cele două

aşchii de piatră care îi străpungeau picioarele şi, cu ele, i-a crăpat femeii ochii. Cînd s-au înapoiat călăii, pe ţărm nu mai era nici urmă de trupul lui Marko. Zăcea acolo numai leşul însîngerat al unei bătrîne. Furtuna se potolise, însă bărcile, prea încete, l-au vînat zadarnic pe înotătorul dus printre valuri. Fireşte, Marko a recucerit ţinutul şi a luat-o cu el pe fata care îl făcuse să zîmbească; dar nu gloria lui mă mişcă, nici fericirea lor, ci surîsul acela de pe buzele supliciatului, pentru care dorinţa a fost chinul cel mai dulce. Priviţi, se lasă seara; aproape poţi vedea pe plaja din Kotor mica ceată de călăi lucrînd în lumina cărbunilor încinşi, pe fată dansînd, pe tînărul acela neputînd să se împotrivească frumuseţii.

— Curioasă poveste, spuse arheologul. Dar ne-ai relatat o versiune fără îndoială recentă. Trebuie să existe una mai veche. O să aflu eu.

— Te înşeli, spuse inginerul. V-am spus povestea aşa cum am auzit-o de la ţăranii satului unde mi-am petrecut iarna trecută, ocupat cu

săparea unui tunel pentru Orient-Expres. Nu vreau să îi hulesc pe eroii dumitale greci, Lukiadis: se retrăgeau în cortul lor într-o pornire de mînie; urlau de durere lîngă prietenii lor morţi; tîrau de picioare cadavrul duşmanilor în jurul oraşelor înfrînte, însă, vă rog să mă credeţi, Iliadei îi lipseşte surîsul lui Ahile.

Laptele morţii